

An Analysis of the Role of Asabiyyah-Oriented in Impeding Political Development (Case Study: Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province)

Sadegh Panahi Nasab^{1*} , Sayyad Kheradmand², Saeid Talebipour³

1. Assistant Professor of Sociology, Faculty of Humanities, Yasuj University, Yasuj, Iran.

2. PhD in Sociology, Yasuj University, Yasuj, Iran

3. Assistant Professor of Political Science, Faculty of Humanities, Yasuj University, Yasuj, Iran

Received: 2026-05-20

Accepted: 2026-07-09

Extended abstract

Introduction

This study seeks to investigate how political power is reproduced through asabiyyah networks and to examine the consequences of this process for limiting the capacities of political development in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. Specifically, it seeks to answer how asabiyyah emerges and reproduces itself within the current societal structure, under what conditions it intersects with political development, and how this dynamic becomes an obstacle to political development at both the macro and micro levels. Throughout the twentieth century, the concept of political development has been regarded as a crucial prerequisite for achieving democracy and self-reliance. Today, it has evolved into a global concept embraced by most nations. However, its meaning remains contested. For instance, Almond described it as the mobilization of power, whereas Lerner viewed it as one dimension of the broader process of social change, and

* Corresponding author, Email: s.panahi@yu.ac.ir

1 <https://orcid.org/0000-0002-9621-6644>

3 <https://orcid.org/0009-0002-4365-4007>

Copyright© 2026. TMU Press. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

LaPalombara considered it the foundation of democracy. In Iran, awareness of political backwardness emerged during the Qajar era through contact with the West. Reformists such as Abbas Mirza, Amir Kabir, and Qa'em Maqam pursued modernization; however, their efforts failed because of unfavorable conditions, limited social awareness, and the authoritarian nature of governance. The Constitutional Revolution (1906–1911), however, marked a significant milestone in Iran's movement toward political modernization. Over the past century, Iran's political development has undergone several critical transformations. Given that asabiyyah has deep roots in tribal structures, this study focuses on its role in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. The researcher argues that modern asabiyyah has been reproduced within the province's political structure. In essence, asabiyyah represents a disposition toward collective action and in-group loyalty and plays a critical role in the rise and fall of states, strengthening them when cohesive and weakening them when fragmented. Therefore, this study investigates how modern asabiyyah functions as a deterrent to political development in the province.

Methodology

Based on the nature of the topic and the research questions, Grounded Theory was selected as the methodological framework. The research was conducted in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province, and the participants consisted of academic and political elites from the province who were residing either within the province or in the provinces of Fars and Tehran. In-depth, semi-structured interviews were conducted with twenty participants selected through purposive and theoretical sampling. The collected data were analyzed through three stages of coding—open, axial, and selective coding—which led to conceptual categorization and theory development.

Result and discussion

The analysis indicates that political asabiyyah functions as a major deterrent to political development in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. When tribal loyalties and kin-based solidarities permeate the political sphere, they create structural barriers that hinder democratic participation and institutional development. The findings reveal a fundamental incompatibility between political asabiyyah and political development. The dominance of tribal politics reduces voluntary civic engagement, suppresses political parties, weakens the rule of law,

and impedes elite circulation. Participants emphasized that the persistence of tribal- and clan-based loyalties, particularly among the political elite, remains one of the primary obstacles to political modernization in Iran, especially in this province. Moreover, the study highlights the paradoxical role of political elites. Although they possess the potential to promote modernization and political development, their allegiance to tribal identities often perpetuates political stagnation. Rather than leading society toward modern civic norms, these elites tend to reinforce tribal loyalties, thereby reproducing the structures and mentalities of tribal *asabiyyah* within political institutions.

Conclusion

The analysis demonstrates that political *asabiyyah* constitutes a deep-seated structural barrier to political development in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad. Despite some moderation following the Islamic Revolution, tribal and kinship-based mindsets continue to dominate the region's political culture. Key findings show that phenomena such as *asabiyyah*-based coalitions substituting for political parties, the erosion of political boundaries, and the contradictory role of elites act as causal factors reinforcing the persistence of *asabiyyah*. Social, cultural, and historical conditions, along with administrative inefficiency, incomplete separation of powers, weak media, and clan-based management, serve as contextual and intervening variables strengthening this system. Consequently, political *asabiyyah* has evolved into a hegemonic discourse that limits voluntary participation, restricts elite mobility, and entrenches tribal logics in political decision-making. Ultimately, sustainable political development is an internal, gradual process that requires transforming collective mentalities and individual attitudes. Without such transformation, development programs are unlikely to succeed. Despite the emergence of modern institutions, the persistence of *asabiyyah*-oriented thinking continues to reproduce political underdevelopment. The participants' narratives clearly reveal an inseparable link between political *asabiyyah* and political backwardness, underscoring that genuine political development cannot coexist with an *asabiyyah*-driven mindset.

Keywords: *Asabiyyah*-Oriented, Political Development, Political Elites, Parties, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad

واکاوی نقش عصیت‌گرایی در بازدارندگی توسعه سیاسی (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)

صادق پناهی نسب^۱، صیاد خردمند^۲، سعید طالبی پور^۳

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۲. دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۳. استادیار علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۱۸

دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۳۰

چکیده

پژوهش حاضر با هدف واکاوی فرآیند بازتولید قدرت سیاسی از طریق شبکه‌های عصیتی و پیامدهای آن بر محدود شدن ظرفیت‌های توسعه سیاسی در استان کهگیلویه و بویراحمد انجام شده است. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش نظریه زمینه‌ای انجام گرفت و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساخت‌یافته گردآوری و تحلیل شدند. براساس تحلیل داده‌ها، سه مقوله اصلی مرتبط با پیوند عصیت‌گرایی و توسعه سیاسی شناسایی شد که عبارتند از تجمع و دسته‌بندی‌های عصیت‌گرایانه به‌مثابه جایگزین احزاب سیاسی؛ تضعیف مرزهای سیاسی و ظهور عصیت سیاسی؛ و نقش متناقض نخبگان سیاسی در فرآیند توسعه سیاسی. مقوله هسته استخراج‌شده از داده‌ها، «بازتولید قدرت سیاسی از طریق شبکه‌های عصیتی» است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عصیت‌گرایی در قالب روابط طایفه‌ای، خویشاوندی و قومی، به‌عنوان یک سازوکار مسلط در سازماندهی مناسبات سیاسی عمل می‌کند و از طریق تضعیف شایسته‌سالاری، محدودسازی گردش نخبگان، تقویت سیاست‌های مبتنی بر منافع گروهی، کاهش کارآمدی نهادهای سیاسی و بازتولید الگوهای سنتی قدرت، فرآیند توسعه سیاسی را با چالش مواجه می‌کند. این مقوله نشان می‌دهد که عصیت‌گرایی نه تنها یک متغیر فرهنگی، بلکه یک سازوکار ساختاری برای سازماندهی قدرت، توزیع منابع و شکل‌دهی رفتار سیاسی در استان محسوب می‌شود. بنابراین مسلط شدن عصیت سیاسی در ساخت قدرت استان، مانع از کنشگری سیاسی افراد در قالب‌های فکری، برنامه‌محور و جناحی می‌شود. در چنین شرایطی، افراد جامعه قادر به تعریف هویت سیاسی خود خارج از چارچوب‌های عصیت‌محور نیستند و این امر به تضعیف نهادهای جدید سیاسی، به‌ویژه احزاب، و انسداد مسیر توسعه سیاسی منجر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: عصیت‌گرایی، توسعه سیاسی، نخبگان سیاسی، احزاب، کهگیلویه و بویراحمد

۱. مقدمه

توسعه سياسى به عنوان يکى از مهم‌ترين ابعاد توسعه، بيانگر فرآيندى است که طى آن نظام سياسى به سمت افزايش مشارکت شهروندان، نهادگرایی، پاسخگویی ساختار حکمرانی، نهادينه شدن قانون و مشارکت سياسى مبتنى بر آگاهى و استقرار شايسته سالارى حرکت مى‌کند. توسعه سياسى را مى‌توان تغيير درازمدت نهادهای سياسى دانست که متفاوت از تغيير مقامات و سياست‌ها است (Fukuyama, 2019). علاوه بر فهم انتزاعى از توسعه، در دهه‌هاى اخير علمای سياسى به نقش محيط و تأثير آن بر توسعه سياسى پرداخته‌اند. به گونه‌اى که حوزه سياسى را در درون شبکه‌اى از روابط اجتماعى تصور مى‌کنند. در چنين دیدگاهی، طبعاً محيط اجتماعى، فرهنگى و اقتصادى بر توسعه سياسى موثر تلقى مى‌شود و تغيير مناسب در آن‌ها بر طبق فرض، توسعه سياسى را به دنبال دارد. به عبارت ديگر، توسعه سياسى در متن عوامل تاريخى، اجتماعى، اقتصادى و فرهنگى صورت مى‌گيرد و نمى‌تواند در خلا تحقق يابد (Beshiriyeh, 2008: 13-14). از اين رو، شناخت عوامل فرهنگى و اجتماعى مؤثر بر توسعه سياسى از اهميت ويژه‌اى برخوردار است. با اين حال، توسعه سياسى در بسيارى از کشورهاى در حال توسعه به علت چالش‌هاى ناشى از ساختارهاى سنتى، روابط غير رسمى قدرت و الگوهاى خاص همبستگى اجتماعى با چالش مواجه بوده است. در ادبيات معاصر، افرادى مانند ساموئل هانتينگتون بر اهميت نهادينه شدن ساختارهاى سياسى و عبور از وفادارى‌هاى سنتى براى تحقق توسعه سياسى تأکيد کرده‌اند (Huntington, 1968). همچنين از منظر نظريه نوسازى، توسعه سياسى زمانى امکان‌پذير است که روابط مبتنى بر انتساب جاى خود را به روابط مبتنى بر اکتساب، شايستگى و عقلانيت نهادى دهند (Lerner, 1958). در مقابل، سلطه روابط طائفه‌اى و عصبيتى مى‌تواند موجب شخصى شدن سياست، تضعيف نهادهای مدنى، کاهش رقابت سالم سياسى و بازتوليد الگوهاى سنتى قدرت شود. در ميان عوامل فرهنگى و اجتماعى مؤثر بر فرآيند توسعه سياسى، عصبيت گرايى از جاىگاه قابل توجهى برخوردار است. مفهوم عصبيت که ريشه در اندیشه ابن‌خلدون دارد که به نوعى به همبستگى و وفادارى جمعى مبتنى بر پيوندهاى خویشاوندی، قومى، قبیله‌اى و گروهى اشاره مى‌کند. البته ابن‌خلدون عصبيت را عامل شکل‌گيرى قدرت سياسى و انسجام اجتماعى مى‌دانست (Ibn Khaldun, 2003: 56). در شرايط جوامع جديد، تداوم و غلبه مناسبات عصبيتى مى‌تواند به تقويت روابط غيررسمى، بازتوليد الگوهاى سنتى قدرت و تضعيف فرآيندهاى عقلانى و نهادمند منجر شود. در چنين بسترى، عصبيت از تکوين چارچوب‌هاى لازم براى هم‌پذيرى، مشارکت و رقابت جلوگيرى مى‌کند و منجر به شکل‌گيرى نظام سياسى غير رقابتى خواهد شد. از نگاه ابن‌خلدون، عصبيت مختص مناطقى است که ساختار قبیله‌اى دارند و در موقعيت‌هاى جغرافيايى زندگى مى‌کنند که به حامى نیاز دارند تا آن‌ها را در برابر حوادث طبيعى و تهديدهاى انسانی حفظ کند. به طور کلى، مى‌توان عصبيت را تمايل و گرايشى مبتنى بر کنش و فعاليت گروهى دانست. مهم‌ترين کارکرد عصبيت، نقشى است که در ايجاد و زوال دولت‌ها دارد. به عبارت ديگر، با قوت گرفتن آن، دولت قوت مى‌گيرد و با ضعف آن

نیز دولت رو به زوال می‌رود (Ibn Khaldun, 2003: 63). هر چند ابن‌خلدون در زیست جهان خود از عصبيت به عنوان مبنایی برای ظهور و سقوط دولت‌ها یاد می‌کند و این گزاره در بستری که ابن‌خلدون زیست می‌کرد، گزاره‌ای برگرفته از ساخت اجتماعی واقعیت است. البته عصبيت در جوامع معاصر در پیوند ظهور و سقوط دولت‌ها نیست، بلکه کارکرد آن ذیل نهادهای سیاسی، نظم سیاسی و توسعه سیاسی تعریف می‌شود و نسبت آن با امر سیاسی را می‌توان در قالب رقابت‌ناپذیری و تضعیف مرزها و احزاب سیاسی تعریف کرد. این پدیده در بستری که ساخت اجتماعی سنتی است و سلطه موروثی جدید^۱ بر آن حکمرانی می‌کند، بازتولید می‌شود. هر چند تاریخ ایران مبتنی بر ساختارهای ایلی و قبیله‌ای بوده است، اما با وجود شکل‌گیری نهادهای سیاسی و تحولات اجتماعی، هنوز در ریزمحیط‌های سیاسی و اجتماعی، رگه‌های ساختارهای سنتی با عنوان عصبيت خود را نمایان می‌کند.

پژوهش حاضر به واکاوی زمینه‌ها و بسترهای چگونگی نقش عصبيت‌گرایی در توسعه سیاسی استان کهگیلویه و بویراحمد می‌پردازد. یکی از ویژگی‌های بارز این استان، مشارکت نسبتاً بالای شهروندان در انتخابات مختلف است. حضور قابل توجه مردم در انتخابات مجلس شورای اسلامی، ریاست جمهوری و شوراهای اسلامی شهر و روستا نشان می‌دهد که جامعه از نظر مشارکت سیاسی منفعل نیست. در آخرین انتخابات مجلس شورای اسلامی در حالی که میانگین مشارکت در کل کشور ۴۰٫۰۶ درصد بود، در استان کهگیلویه و بویراحمد ۶۵٫۷۴ درصد مشارکت انتخاباتی انجام شد. در چهاردهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری نیز میانگین مشارکت کشور ۳۹٫۹۶ درصد اما میزان مشارکت استان ۴۵ درصد بود (Panahi Nasab et al, 2025).

برخی از پژوهشگران معتقدند که بخشی از این مشارکت بیش از آنکه مبتنی بر برنامه‌های سیاسی، ایدئولوژی‌ها یا مطالبات توسعه‌ای باشد، متأثر از روابط طایفه‌ای، قومی و شبکه‌های خویشاوندی است. در نتیجه، مشارکت سیاسی لزوماً به معنای توسعه سیاسی نیست.

به طور کلی، مهم‌ترین ویژگی وضعیت توسعه سیاسی در استان، «همزیستی ساختارهای سنتی و جدید» است. از یک سو، نهادهای جدید سیاسی، آموزشی و اداری گسترش یافته‌اند و از سوی دیگر، ساختارهای طایفه‌ای و عصبيت‌های محلی همچنان در بسیاری از عرصه‌های سیاسی و اجتماعی تأثیرگذار هستند. با توجه به مباحث مطرح شده، سوال اصلی پژوهش این است که عصبيت‌گرایی از طریق چه سازوکارهایی و تحت چه شرایطی از یک منبع همبستگی اجتماعی به یک عامل بازدارنده توسعه سیاسی در استان کهگیلویه و بویراحمد تبدیل می‌شود؟

^۱ Neopatrimonialism

۲. پيشينه پژوهش

يافته‌هاى تحقيق پناهى نسب و همكاران (۲۰۲۵) نشان مى‌دهد كه حزب گرايى به اشكال مختلف تضعيف شده و بر بنياد قوميت، طايفه و بنكوگرايى مناسبات جديد دستيابى قدرت در دل ساختار انتخاباتى متولد مى‌شود. در اين بستر، منافع فردى به اشكال مختلف با منافع ايلي و جمعى گره مى‌خورد و بازتوليد مى‌شود. در انتخابات اسفند ۱۴۰۲ مجلس شوراى اسلامى، با وجود سير نزولى مشاركت انتخاباتى در سطح كشور، استان كهگيلويه و بويراحمد شرايط متفاوتى داشت؛ اين وضعيت مى‌تواند قابل بررسى باشد.

اوين مهر و همكاران (۲۰۲۳) در پژوهش خود به اين نتيجه رسيدند كه عزت نفس سالم با توجه به برخوردارى از مولفه‌هاى داشتن باورهاى خودارزشمندی، شايستگى و خودتوانمندی، استقلال، سلطه‌ناپذيرى، آگاهى و خردگرايى، نقش مهمى در تحقق آزادى سياسى دارد و منش مردم‌سالارانه با توجه به مولفه‌هاى اجتماعى بودن، همگرايى، خوش بينى و انگيزه پايين براى قدرت طلبى و سلطه جويى نقش مهمى در تحقق مشاركت سياسى ايفا مى‌كند. يافته‌هاى تحقيق انصارى و همكاران (۲۰۲۲) نشان مى‌دهد كه متغير همسايجى و گرايشات زادگاهى و طايفه‌اى مهمترين عامل موثر بر الگوى رأى نامزدهاى انتخاباتى حوزه انتخابيه بويراحمد، دنا و مارگون است. با بررسى ميزان و شدت همسايجى در بين طوايف و اقوام ساكن در شهرستان‌هاى حوزه انتخابيه مذكور، مشخص شد كه تأثير همسايجى در برخى شهرستان‌ها و حوزه‌ها (بويراحمد و دنا) بيشتر و در برخى مكان‌ها و فضاها (مارگون) كمتر است. اين تفاوت‌ها به دليل ميزان جمعيت شهرستان‌هاى مذكور است.

فرناندز-لوپز (۲۰۲۶) با بازخوانى مفهوم عصبيت ابن خلدون در چارچوب حكمرانى معاصر نشان داد كه تضعيف انسجام اجتماعى و گسترش گسست‌هاى هويتى موجب كاهش ظرفيت دولت، تضعيف مشروعيت سياسى و افت كارآمدى نهادهاى حكمرانى مى‌شود. وى نتيجه گرفت كه وجود نهادهاى رسمى به تنهائى براى توسعه سياسى كافى نيست و انسجام اجتماعى و هويت جمعى از پيش شرطهاى اساسى حكمرانى كارآمد هستند و «تجزيه هويتى» مى‌تواند حتى در دولت‌هاى داراى ساختارهاى رسمى پيشرفته نيز مانع توسعه سياسى شود.

اليوسف شيرين (۲۰۲۴) در پژوهش خود نشان داد كه عصبيت در اندیشه ابن خلدون و ابن‌الازرق صرفاً يك پيوند خويشاوندى نيست، بلكه مهم‌ترين نيروى محرک شكل‌گيرى، تداوم و افول دولت‌ها است و انسجام گروهى و همبستگى اجتماعى نقش تعيين‌كننده‌اى در ظرفيت سياسى و اقتدار دولت دارد و ضعف آن مى‌تواند به افول ساختارهاى سياسى بينجامد.

آدمر و همكاران (۲۰۲۰) با بررسى نظام‌هاى تركيبى به اين نتيجه رسيدند كه شبكه‌هاى غيررسمى قدرت و روابط مبتنى بر قوميت و خويشاوندى، فرآيند نهادسازى دموكراتيك را با چالش مواجه مى‌كنند و هر چه وابستگى ساختار قدرت به شبكه‌هاى غيررسمى بيشتر باشد، ميزان پاسخگويى سياسى و مشاركت عمومى كاهش مى‌يابد.

بررسی تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که مهمترین خلأ این پژوهش‌ها این است که هنوز چگونگی تبدیل عصبیت‌گرایی از یک سازوکار همبستگی اجتماعی به یک مانع توسعه سیاسی در سطح محلی به‌ویژه در استان کهگیلویه و بویراحمد به‌صورت عمیق و فرآیندی تبیین نشده است. پژوهش حاضر با روش نظریه زمینه‌ای تلاش می‌کند تا فراتر از توصیف رفتار انتخاباتی یا تبیین نظری عصبیت، فرآیندها، سازوکارها و پیامدهای عصبیت‌گرایی را از منظر کنشگران اجتماعی و سیاسی بررسی کند و نشان دهد که چگونه شبکه‌های ایلی و طایفه‌ای می‌توانند بر شایسته‌سالاری، رقابت سیاسی، اعتماد نهادی، مشارکت مدنی و در نهایت توسعه سیاسی استان اثرگذار باشند.

۳. روش پژوهش

در پژوهش حاضر براساس موضوع، ایده، مسئله، اهداف و سوالات تحقیق، روش تحقیق نظریه زمینه‌ای انتخاب شد. اهمیت این روش، از یک سو به قابلیت آن در نظریه سازی و از سوی دیگر به ایجاد ظرفیتی برای تحلیل داده‌های کیفی مربوط است. اگرچه پدیدارشناسی، بر معنای تجربه خاص، نزد افراد مورد مطالعه خود تاکید دارد و در قوم نگاری، دستیابی، به سیستم معانی مشترک مردم یا یک گروه معینی تاکید می‌شود؛ اما تمایل نظریه زمینه‌ای، دستیابی سطحی بالاتر از توصیف، برای تولید یا کشف نظریه است. محقق نظریه بنیادی، به دنبال توسعه نظریه در بررسی و مطالعه کسانی است که در فرآیند کنش یا تعامل مشابهی درگیر هستند (Strauss and Corbin, 1998: 43). محیط پژوهش، استان کهگیلویه و بویراحمد است و جامعه هدف شامل نخبگان علمی و سیاسی اهل استان کهگیلویه و بویراحمد در قالب ساکنان این استان و یا ساکنان استان‌های فارس و تهران است که در مجموع، ۲۰ نفر از استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (از شهرهای یاسوج، سی سخت، دهدشت، گچساران، لوداب، بهمنی و لنده)، فارس و تهران انتخاب شدند و مورد مصاحبه قرار گرفتند. از میان مشارکت کنندگان، ۳ نفر با سابقه نمایندگی مجلس شورای اسلامی در استان کهگیلویه و بویراحمد و تهران، ۵ نفر عضو هیأت علمی دانشگاه، ۷ نفر پژوهشگر و ۵ نفر نیز کنشگر سیاسی و فرهنگی از رشته‌های تاریخ، علوم سیاسی، جامعه شناسی، فلسفه، الهیات، شیمی و اقتصاد بودند. برای انتخاب مشارکت کنندگان و مفاهیم از دو روش نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری نظری استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده برای ساخت نظریه از سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی عبور کردند.

۴. مبانی نظری

۴-۱. نورث: نظریه دسترسی محدود و باز

این نظریه که یکی از مهمترین نظریه‌های نهادگرایی جدید در تبیین توسعه سیاسی و اقتصادی جوامع است، بر این فرض استوار است که مسئله بنیادین همه جوامع، کنترل خشونت و حفظ نظم اجتماعی است. از نظر نورث، جوامع

برای مهار خشونت و جلوگیری از درگیری‌های مستمر میان گروه‌های قدرتمند، سازوکارهای متفاوتی ایجاد می‌کنند که به شکل‌گیری انواع نظم‌های اجتماعی منجر می‌شود. نورث و همکارانش معتقدند که بیشتر جوامع تاریخی و بسیاری از کشورهای در حال توسعه در قالب «نظم دسترسی محدود» عمل می‌کنند. در این نوع نظم، دسترسی به فرصت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای همه افراد جامعه یکسان نیست، بلکه گروه‌های مسلط یا ائتلاف نخبگان، دسترسی به منابع، سازمان‌ها و امتیازات را محدود می‌کنند. این محدودیت نوعی رانت ایجاد می‌کند که میان اعضای ائتلاف حاکم توزیع می‌شود و از این طریق، انگیزه آنان برای حفظ ثبات و پرهیز از خشونت تأمین می‌شود. در نظم دسترسی محدود، نهادهای رسمی اگرچه وجود دارند، اما عملکرد واقعی آن‌ها متأثر از روابط شخصی، خویشاوندی، قومی، قبیله‌ای و شبکه‌های غیررسمی است. در چنین شرایطی، مناصب سیاسی و اداری، فرصت‌های اقتصادی و امتیازات اجتماعی نه بر اساس شایستگی و قواعد عام، بلکه بر مبنای تعلقات گروهی و میزان نزدیکی به کانون‌های قدرت توزیع می‌شوند. بنابراین، رقابت سیاسی محدود، مشارکت سیاسی کنترل‌شده و گردش نخبگان ضعیف خواهد بود. از نظر نورث، توسعه سیاسی زمانی تحقق می‌یابد که دسترسی به قدرت، منابع و فرصت‌های مشارکت سیاسی از انحصار گروه‌های خاص خارج شود و نهادهای فراگیر شکل گیرند. در جوامعی که روابط قومی، قبیله‌ای و خویشاوندی مبنای توزیع قدرت است، نظم دسترسی محدود بازتولید می‌شود و فرآیند توسعه سیاسی با موانعی نظیر ضعف نهادهای مدنی، محدودیت رقابت سیاسی، کاهش شایسته‌سالاری و گسترش رانت‌جویی مواجه می‌شود. براساس نظریه نورث، ساختار اجتماعی و نحوه برقراری نظم سبب توسعه می‌شود. کشورهایی که بتوانند ساختار خود را بر اساس رقابت و دسترسی عموم افراد به رقابت و امتیازات ناشی از رقابت ایجاد کنند به توسعه دست پیدا می‌کنند و جوامعی هم که ساختار خود را بر اساس محدودیت در دسترسی به رقابت ایجاد کنند در نیل به توسعه ناموفق خواهند بود. بنابراین راه رسیدن به توسعه تغییر قواعد و ساختارهایی است که مانع از رقابت می‌شوند. برای تحقق توسعه ابتدا باید برای تغییر این شرایط اقدام کرد. یعنی باید با اجرای دقیق و صحیح قانون و دفاع از حقوق مالکیت، اجازه شکل‌گیری رقابت کامل و صحیح در جامعه داد تا از این طریق ساختارهای اجتماعی بر اساس رقابت شکل بگیرند و بستر توسعه ایجاد شود (North & et al, 2009).

۴-۲. پاتنام: سرمایه اجتماعی پیوندی و پل‌زننده

پاتنام در کتاب «بولینگ تنها» چاپ ۱۹۹۵ میلادی، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از شبکه‌های اجتماعی، هنجارهای اعتماد و همکاری متقابل می‌داند که افراد را قادر می‌سازد تا برای دستیابی به اهداف مشترک با یکدیگر همکاری کنند. از نظر وی، همان‌گونه که سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی موجب افزایش بهره‌وری می‌شوند، سرمایه اجتماعی نیز ظرفیت کنش جمعی و حل مسائل عمومی را افزایش می‌دهد. سرمایه اجتماعی شامل سه مؤلفه اصلی اعتماد

اجتماعی، میزان اعتماد افراد به یکدیگر و اعتماد به نهادهای اجتماعی و سیاسی است. اعتماد موجب کاهش هزینه‌های تعامل و همکاری می‌شود. پاتنام میان دو نوع سرمایه اجتماعی تمایز قائل می‌شود: الف) سرمایه اجتماعی پیوندی که درون گروه‌های همگن مانند خانواده، طایفه، قوم یا گروه‌های خویشاوندی شکل می‌گیرد که روابط آن‌ها معمولاً بسیار قوی و مبتنی بر اعتماد بالا است؛ و ب) سرمایه اجتماعی پل‌زننده که میان گروه‌های مختلف اجتماعی شکل می‌گیرد و موجب گسترش اعتماد و همکاری فراتر از مرزهای قومی، طایفه‌ای و خویشاوندی می‌شود. از دیدگاه پاتنام، توسعه سیاسی و عملکرد موفق نهادهای دموکراتیک در گرو وجود سرمایه اجتماعی است. هرچه اعتماد عمومی، مشارکت مدنی و همکاری اجتماعی بیشتر باشد، مشارکت سیاسی افزایش می‌یابد، پاسخگویی حکومت تقویت می‌شود، فساد کاهش می‌یابد، نهادهای مدنی قدرتمندتر می‌شوند و فرهنگ دموکراتیک گسترش می‌یابد. بنابراین سرمایه اجتماعی یکی از پیش‌شرط‌های مهم توسعه سیاسی است (Putnam, 1995). با در نظر گرفتن نظریه سرمایه اجتماعی پاتنام و عصیت ابن خلدون، عصیت‌گرایی را می‌توان نوعی سرمایه اجتماعی پیوندی افراطی دانست که در آن، اعتماد و همکاری در چارچوب طایفه، ایل یا شبکه خویشاوندی شکل می‌گیرد. در چنین شرایطی، اعتماد درون گروهی افزایش می‌یابد، اعتماد بین گروهی کاهش پیدا می‌کند، مشارکت مدنی فراگیر تضعیف می‌شود، نهادهای مدنی مستقل شکل نمی‌گیرند و رقابت سیاسی رنگ و بوی قبیله‌ای پیدا می‌کند. در نتیجه، سرمایه اجتماعی پل‌زننده که لازمه توسعه سیاسی است، جای خود را به سرمایه اجتماعی پیوندی محدود می‌دهد.

۳-۴. میگدال: دولت و شبکه‌های غیررسمی قدرت

میگدال دولت و جامعه را دو حوزه جدا از هم نمی‌داند و آن‌ها را در یک فرآیند دائمی تعامل، رقابت و چانه‌زنی تلقی می‌کند. از نظر وی، دولت همواره در تلاش است تا بر جامعه تسلط یابد و رفتار افراد را مطابق قوانین و اهداف خود تنظیم کند، اما در مقابل، گروه‌های اجتماعی نیز می‌کوشند قواعد، ارزش‌ها و منافع خود را حفظ کنند. بنابراین، قدرت واقعی دولت، نه از ساختارهای رسمی، بلکه از میزان توانایی آن در نفوذ به جامعه و اجرای تصمیمات خود ناشی می‌شود. میگدال معتقد است که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، گروه‌های محلی، قبایل، شبکه‌های خویشاوندی، رهبران مذهبی و نخبگان محلی گاه قدرتی بیشتر از نهادهای رسمی دولت دارند. در چنین شرایطی دولت نمی‌تواند به طور کامل قوانین خود را اعمال کند و تنها یکی از دارندگان قدرت است. ساختارهای غیررسمی در جامعه از جمله قبایل، طوایف، خانواده‌های بزرگ، گروه‌های مذهبی و شبکه‌های محلی نیز می‌توانند از چنین قدرتی برخوردار باشند. در نگاه میگدال، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، مردم بیش از آنکه به دولت وابسته باشند، به شبکه‌های غیررسمی مانند روابط خویشاوندی، قبیله‌ای و رهبران محلی وابسته هستند و در نتیجه، اقتدار دولت محدود است (Migdal, 2016). در واقع، ساختارهای ایلی و طایفه‌ای نوعی «قدرت اجتماعی» ایجاد می‌کنند که باعث

مى‌شود تا افراد در اين بستر اجتماعى، در بسيارى از تصميم‌هاى سياسى به جاى معيارهاى قانونى و شهروندى، از وفادارى‌هاى طايفه‌اى پيروي كنند. اين شبكه‌هاى غيررسمى مى‌توانند بر نهادهاى رسمى دولت تاثير بگذارند و توسعه سياسى با چالش مواجه مى‌شود.

۵. يافته‌هاى پژوهش

يافته‌هاى پژوهش براساس مقولات فرعى، اصلى و مركزى توضيح داده مى‌شود. در جدول ۱، مقولات براساس جايگاه آن‌ها در مدل پارادايىمى پژوهش شامل شرايط على، شرايط زمينه‌اى، شرايط مداخله‌گر، راهبردها و پيامدها ارائه شده‌اند.

جدول ۱: نتايج مراحل سه‌گانه كدگذارى باز، محورى و گزينشى

مقوله مركزى	مقوله‌هاى اصلى	مفاهيم (مقوله‌هاى فرعى)	ابعاد مدل پارادايىمى
بازتوليد قدرت سياسى از طريق شبكه هاى عصبيتى	تجمع و دسته‌بندي‌هاى عصبيت گرايانه به‌مثابه جايگزين احزاب	غيرحزبى شدن كنش‌هاى سياسى	شرايط على
		عصبيت‌محور شدن كنش حزبى	
		غلبه منطق سهم‌خواهى بر كاركردهاى حزبى	
	تضعيف مرزهاى سياسى و ظهور عصبيت‌گرايى سياسى	تضعيف نهادهاى واسط سياسى	
		سيال‌شدن مرزهاى سياسى و جناحى	
		غلبه وفادارى‌هاى عصبيت‌محور بر هويت‌هاى سياسى	
	نقش متناقض نخبگان سياسى در فرايند توسعه سياسى استان	كينه‌ورزى و رقابت‌هاى شخصى در ميان نخبگان	
		فقدان نگرش توسعه‌محور در ميان نخبگان سياسى	
		مسلط شدن گفتمان عصبيت‌گرايى در فضاى سياسى استان	
	حاکميت منطق عصبيت‌گرايى در ساختار بروکراتيك استان	ناكارآمدى ساختار ادارى	شرايط زمينه‌اى
		منطقه‌اى و طايفه‌اى شدن تصميم‌گيرى‌ها	
	نقش نمايندگان مجلس در جهت‌دهى به مديريت اجرايى استان	ضعف تفكيك قوا در سطح محلى	عوامل مداخله‌گر
		ناكارآمدى رسانه‌ها	
		غلبه مديريت طايفه‌اى	
	بازتوليد عصبيت در	حمایت‌گری عصبيت‌محور	راهبردها

مقوله مرکزی	مقوله‌های اصلی	مفاهیم (مقوله‌های فرعی)	ابعاد مدل پارادایمی
	سازوکارهای قدرت محلی	توزیع مناصب بر مبنای وفاداری‌های طایفه‌ای	(کنش/واکنش)
		حذف رقبای غیرهمسو	
	نهادینه‌نشدن توسعه سیاسی در استان کهگیلویه و بویراحمد	مسلط شدن عصبيت‌گرایی به‌مثابه گفتمان مسلط	پیامدها
		تضعیف مشارکت داوطلبانه سیاسی و مدنی	
		انسداد گردش نخبگان	
		عصبيت‌محور شدن گزینش مدیران	

Source: Authors

۶. تجزیه و تحلیل

۶-۱. شرایط علی

شرایط علی، مجموعه‌ای از عواملی هستند که به‌عنوان پیش‌شرط‌های لازم برای ظهور و تداوم پدیده محوری پژوهش (بازدارندگی عصبيت‌گرایی سیاسی) عمل می‌کنند. در ادبیات نظریه زمینه‌ای، شرایط علی به رویدادها، کنش‌ها یا ساختارهایی اطلاق می‌شوند که به صورت مستقیم بر پدیده اصلی تأثیر می‌گذارند و آن را پدید می‌آورند یا تشدید می‌کنند. در پژوهش حاضر، تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که سه دسته از شرایط علی در شکل‌گیری بازدارندگی عصبيت‌گرایی نقش اساسی دارند: نخست، جانشینی احزاب سیاسی با بلوک‌های عصبيت‌محور که کارکردهای نهادی سیاست را به حاشیه می‌برد؛ دوم، سیالیت مرزهای سیاسی و غلبه هویت‌های قبیله‌ای که چارچوب‌های جدید رقابت سیاسی را بر هم می‌زند؛ و سوم، نقش متناقض نخبگان که با وجود آگاهی از موانع توسعه، خود به بازتولیدکنندگان اصلی مناسبات عصبیتی تبدیل شده‌اند. این سه مقوله، به‌مثابه زنجیره‌ای به‌هم‌پیوسته، بستری را فراهم می‌آورند که در آن عصبيت‌گرایی نه صرفاً یک خصلت فرهنگی، بلکه به «منطق مسلط کنش سیاسی» تبدیل می‌شود.

۶-۱-۱. تجمع و دسته‌بندی‌های عصبيت‌گرایانه به‌مثابه جایگزین احزاب

در ادبیات کلاسیک علوم سیاسی، حزب به‌عنوان یکی از مهمترین و کارآمدترین نهادهای سیاسی در فرآیند توسعه سیاسی شناخته می‌شود. حزب سیاسی، گردهمایی نسبتاً پایدار گروهی از مردم با عقاید و اهداف مشترک است، تشکیلات منظم دارند و با اتکا به حمایت اجتماعی برای دستیابی به قدرت سیاسی از راه‌های قانونی تلاش می‌کند (Alam, 2002: 345). از این نظر، در نظام‌های حزبی، احزاب پس از دولت، قدرتمندترین و سازمان‌یافته‌ترین نیروی

سياسى به شمار مى آيند و بخش قابل توجهى از فعاليت هاى سياسى در جوامع جديد از طريق آن ها سامان مى يابد (Abbaszadeh Marzbali et al, 2019). بر همين اساس، بسيارى از نظريه پردازان، احزاب سياسى را شاخصى نهادى براى سنجش ميزان توسعه يافتگى يا توسعه نيافتگى سياسى جوامع مى دانند (Schattschneider, 1960: 21). در واقع، هر چه احزاب از استقلال، كارآمدى و هويت برنامه محور بيشترى برخوردار باشند، مى توان از حركت جامعه به سمت سياست نهادمند و عقلانى سخن گفت.

با اين حال، در نگاه مشاركت كنندگان پژوهش حاضر، احزاب به معنای واقعى و كاركردى خود چندان موجوديت ندارند. آن ها معتقدند كه شواهد متعددى وجود دارد كه نشان مى دهد احزاب موجود، بيش از آنكه مبتنى بر ايدئولوژى، برنامه و منافع عمومى باشند، در عمل به نوعى تجمع عصبيت گرايانه تبديل شده اند. يكي از مشاركت كنندگان تأكيّد كرد كه «ينجا خبرى از رقابت حزبي نيست و احزاب فقط اسم شان هست». (مشاركت كننده ۳). به عبارت ديگر، حزب به جاى آنكه جاگزين منطق عصبيت شود، خود درون اين منطق حل شده و كاركرد نهادى خود را از دست داده است.

اين وضعيت را مى توان با ارجاع به ديده گاه ابن خلدون بهتر درك كرد؛ آنجا كه تصريح مى كند كه هدف نهايى عصبيت از دستيابى به فرمانروايى و كشوردارى، كسب و تثبيت قدرت است (Ibn Khaldun, 2003: 248-249). در اين چارچوب، زمانى كه احزاب سياسى نتوانند از منطق عصبيت فاصله بگيرند، به ابزاري براى بازتوليد همان الگوهاى سنتى قدرت در قالبى جديد و نهادمند بدل و ظاهر مى شوند.

۶-۱-۲. سهم خواهى عصبيت محور به عنوان كاركرد غالب احزاب

يكي ديگر از يافته هاى مهم پژوهش، تغيير كاركرد احزاب از نهادهاى تسهيل كننده مشاركت سياسى و گردش نخبگان به ابزارهاى سهم خواهى عصبيت محور است. مشاركت كنندگان معتقدند كه احزاب موجود، بيش از آنكه به دنبال نمايندگى منافع عمومى باشند، به دنبال كسب سهم و موقعيت براى گروه هاى خاص هستند. يكي از مشاركت كنندگان اين وضعيت را چنين بيان مى كند: «كاركرد احزاب به گونه اى است كه در حقيقت مانع گردش نخبگى هستند و نوعى سهم خواهى محفلى است». (مشاركت كننده ۴).

غلبه چنين منطقى، پيامدهاى مهمى براى توسعه سياسى به همراه دارد. زمانى كه احزاب به مانعى براى گردش نخبگان تصور شوند، ساخت سياسى دچار انسداد شده و امكان ظهور نيروهاى جديد و ايده هاى نو از ميان مى رود. در اين وضعيت، عصبيت گرايى نه تنها در سطح اجتماعى، بلكه در سطح نهادى نيز بازتوليد مى شود و يكي از مهم ترين شرايط على توسعه نيافتگى سياسى است.

۳-۱-۶. تضعیف مرزهای سیاسی و ظهور عصبيت گرايي سياسي

يکي از مقولات مهم استخراج شده از داده‌های پژوهش، «تضعیف مرزهای سياسي و ظهور عصبيت گرايي سياسي» است. اين مقوله به طور مشخص به بررسی پیوند بين ضعف نهاد سياست و بازتوليد و گسترش عصبيت گرايي در عرصه سياسي می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که مرزهای سياسي، به عنوان ابزارهای اصلي تمايز، سامان‌دهی و معنابخشی به کنش سياسي در جوامع جديد، تضعیف شده‌اند و اين امر زمینه را برای بازگشت و تقويت مرزهای قومي و قبیله‌ای فراهم ساخته است. يکي از مشارکت کنندگان عنوان کرد که «مرزهای سياسي در استان ما معنایی ندارد و طایفه نقش تعیین کننده دارد» (مشارکت کننده ۱۱).

از نظر مشارکت کنندگان، مرزهای سياسي زمانی کارکرد خود را از دست می‌دهند که نهاد سياست نتواند نقش تنظيم‌گر، جهت‌دهنده و میانجی خود را به درستی ایفا کند. در چنین وضعیتی، جامعه برای سازمان‌دهی روابط قدرت و تعیین مرزهای «ما» و «دیگران»، ناگزیر به الگوهای پیشاسياسي و سنتی رجوع می‌کند که در اين پژوهش، ذیل مفهوم عصبيت گرايي سياسي مورد شناسایی قرار گرفته‌اند.

۴-۱-۶. کينه‌ورزی و رقابت‌های شخصی در میان نخبگان

مشارکت کننده دیگری به موضوع کينه نخبگان سياسي اشاره می‌کند و اعتقاد دارد وجود اين روحیه در بين نخبگان چالش‌های متعددی را به وجود آورده و موجب توسعه نیافتگی استان شده است. اين مشارکت کننده عنوان می‌کند: «با وجود گذشت سالیان، نخبگان سياسي چه نخبگان سنتی و چه جدید، کينه از هم دارند و عنوان می‌کنند که مثلاً در فلان منازعه، فلان افراد همکاری نکردند یا کم‌کاری کردند و اين روحیه باعث می‌شود که توسعه استان هم با چالش روبرو شود» (مشارکت کننده ۳، ۱۱ و ۱۲).

اين کينه‌ورزی‌ها سبب می‌شوند که رقابت‌های سياسي از سطح رقابت‌های برنامه‌محور و توسعه‌گرا، به سطح رقابت‌های شخصی، احساسی و عصبيت‌محور تنزل یابد. در چنین فضایی، تصمیم‌ها نه براساس منافع عمومی و توسعه استان، بلکه در راستای تسویه حساب‌های شخصی و حذف رقبای سياسي اتخاذ می‌شود. اين وضعیت، ظرفیت نخبگان برای ایفای نقش توسعه‌محور را تضعیف و آن‌ها را به بازیگرانی تبدیل می‌کند که ناخواسته یا آگاهانه، در بازتوليد توسعه نیافتگی سياسي سهیم هستند.

۵-۱-۶. ضعف نگاه و ذهنیت مبتنی بر توسعه استان در بين نخبگان سياسي

مشارکت کننده دیگری به ضعف نگاه و ذهنیت مبتنی بر توسعه استان در بين نخبگان سياسي استان اشاره می‌کند و اعتقاد دارد که نخبگان به فکر توسعه استان نیستند و درگیر مناسبات شخصی و ملاحظات فردی خود هستند. طبق

نظر اين مشاركت كننده: «نخبگان سياسى و كسانى كه مسئوليت داشتند، مقصر هستند. چرا كه نگاه و ذهنيت آن‌ها مبتنى بر نگاه توسعه‌اى نبود و درگير مناسبات شخصى و ملاحظات فردى و گروهى هستند» (مشاركت كننده ۱). مشاركت‌كنندگان به نقش مهم نخبگان و به‌خصوص نخبگان سياسى در بازتوليد ذهنيت عصبيت گرايى در استان و نقش آن‌ها در ضعف توسعه سياسى اشاره مى‌كنند و اعتقاد دارند كه نقش و نوع بازگيرى اين نخبگان از عهده ساير گروه‌ها خارج است. بر اين اساس، معتقدند كه در اين استان وضعيت متفاوت است و نخبگان سياسى و نقش‌هاى آن‌ها، مانع توسعه سياسى شده است، چرا كه نتوانسته‌اند از ذهنيت و گرايش‌هاى عصبيت گرايى و شخصى خود عبور كنند.

۶-۱-۶. مسلط شدن گفتمان عصبيت گرايى در فضاى سياسى استان

عصبيت گرايى از سطح گرايش فردى يا طايفه‌اى فراتر رفته است و معمولاً توزيع منابع، فرصت‌ها و مناصب سياسى و ادارى، در چارچوب اين گفتمان صورت مى‌گيرد. در چنين فضاى، گفتمان‌هاى بدليل كه مبتنى بر شايسته‌سالارى، توسعه‌گرايى و عقلانيت سياسى هستند، از مقبوليت و نفوذ چندانى برخوردار نيستند. يكي از مشاركت‌كنندگان اين گونه بيان مى‌كند: «گفتمان عصبيت به گفتمان مسلط در توزيع منابع و فرصت‌ها تبديل شده و اين، ضد توسعه است. لذا بايد براى شكل‌گيرى يك آنتى‌گفتمان تلاش كرد.» (مشاركت كننده ۵).

مسلط شدن گفتمان عصبيت گرايى سبب شده است تا حتى نخبگانى كه داراى نگاه توسعه‌محور هستند، يا ناگزير به تبعيت از اين گفتمان شوند يا در حاشيه قرار گيرند. اين وضعيت، نقش نخبگان سياسى را در بازتوليد ذهنيت عصبيت گرايى برجسته مى‌كند و نشان مى‌دهد كه نخبگان نه تنها قربانى اين ساختار نيستند، بلكه يكي از بازگران در تداوم آن هستند.

۶-۱-۷. نقش متناقض نخبگان

نخبگان سياسى در استان كهگيلويه و بويراحمد از يك سو، به دليل برخوردارى از سرمايه فرهنگى، تحصيلات دانشگاهى، تجربه سياسى و دسترسى به منابع قدرت، مهمترين بازگران بالقوه توسعه سياسى محسوب مى‌شوند؛ و از سوى ديگر، همين نخبگان در برخى موارد مناسبات عصبيت گرايانه را بازتوليد مى‌كنند. اين وضعيت سبب شده است تا نخبگان به جاى ايفائى نقش «عامل تغيير»، نقش «عامل بازتوليد ساختارهاى سنتى» را بر عهده بگيرند. براساس نظريه «دولت در جامعه» ميگدال، نخبگان محلى در جوامعى كه شبكه‌هاى غيررسمى قدرت از قدرت بالايى برخوردار هستند، ناچارند براى حفظ موقعيت خود با اين شبكه‌ها سازش كنند. بر اين اساس، نخبگان سياسى استان اگرچه در سطح گفتار از توسعه، شايسته‌سالارى و نهادگرايى دفاع مى‌كنند، اما در سطح عمل براى حفظ

پایگاه اجتماعی و رأی خود به سازوکارهای ایلی، طایفه‌ای و خویشاوندی متوسل می‌شوند. به همین دلیل، به‌جای تضعیف عصبیت، به تقویت آن کمک می‌کنند. براین اساس، می‌توان گفت که مهمترین تناقض نخبگان سیاسی استان در این است که به لحاظ نظری و شناختی، توسعه سیاسی را مطلوب می‌دانند، اما به لحاظ رفتاری و عملی، از سازوکارهایی بهره می‌گیرند که توسعه سیاسی را تضعیف می‌کند. این وضعیت سبب شده است تا نهادهای جدید سیاسی، به‌ویژه احزاب، رسانه‌ها و نظام اداری، متأثر از منطق عصبیت باشند.

۲-۶. شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای به آن دسته از ویژگی‌های ساختاری، تاریخی و فرهنگی اطلاق می‌شوند که محیط کلی وقوع پدیده را تعیین می‌کنند و اگرچه خود مستقیماً پدیده را نمی‌آفرینند، اما بستر مناسبی برای شکل‌گیری و تداوم آن فراهم می‌سازند. به عبارت دیگر، شرایط زمینه‌ای، «بوم» یا «بافت» پدیده را ترسیم می‌کنند و شدت و جهت تأثیر شرایط علی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این پژوهش، دو مقوله زمینه‌ای اصلی شناسایی شدند: نظام اداری نابالغ که به دلیل قدمت کوتاه تشکیل استان (۱۳۴۲ شمسی) و فقدان سنت انباشته بروکراتیک، فاقد استقلال نهادی لازم برای مقاومت در برابر نفوذ مناسبات قبیله‌ای است؛ و منطقه‌ای شدن تصمیم‌گیری‌ها که در آن، تخصیص منابع، انتصابات و اولویت‌بندی پروژه‌ها نه براساس معیارهای توسعه‌ای و شایسته‌سالارانه، بلکه بر مبنای توازن‌های قومی و طایفه‌ای صورت می‌گیرد. این شرایط زمینه‌ای، همان گونه که در نظریه دولت‌های حاشیه‌ای نیز اشاره شده، دولتی را پدید می‌آورند که به‌جای ایفای نقش نوسازکننده یا نوسازگر، خود در مناسبات سنتی قدرت گرفتار می‌شود و عملاً کارویژه‌ی توسعه‌ای خود را از دست می‌دهد.

۲-۶-۱. ضعف کارآمدی در نظام اداری

نظام اداری استان، به دلایل تاریخی، ساختاری و فرهنگی، از کارآمدی لازم برای ایفای نقش توسعه‌محور برخوردار نیست و همین ضعف، بستر مناسبی برای نفوذ و غلبه منطق عصبیت‌گرایی در سازوکارهای بروکراتیک فراهم کرده است. این مقوله دارای دو بعد اصلی «جوانی نظام اداری» و «ضعف شایسته‌سالاری اداری» است که در ترکیب با یکدیگر، وضعیت خاصی را در ساختار اداری رقم زده‌اند. از نظر تاریخی، شکل‌گیری نظام اداری استان کهگیلویه و بویراحمد به دوره‌ای نسبتاً متأخر باز می‌گردد و در فضایی که مناسبات ایلی و طایفه‌ای از گذشته همچنان فعال باقی مانده‌اند، نظام اداری نیز ناگزیر تحت تأثیر این مناسبات قرار گرفته است (مشارکت‌کننده ۱۰).

۲-۲-۶. منطقه‌ای و طایفه‌ای شدن تصميم‌گيرى‌ها

در فضايى که بروکراسى ادارى به صورت کامل نهادهينه نشده است و شايسته‌سالارى جايگاه روشنى ندارد، تصميم‌گيرى‌هاى ادارى و اجرايى به جاي آن که به طور کامل بر مبنای معيارهاى عقلانى، تخصصى و توسعه‌محور باشد، تحت تأثیر ملاحظات منطقه‌ای، طایفه‌ای و عصبيت‌محور قرار مى‌گيرند. مشارکت‌کنندگان پژوهش معتقدند بخشی از تصميمات کلان و خرد در سطح استان، از انتصابات مديریتی تا تخصیص منابع و اجرای پروژه‌ها، نه بر اساس نیازهای واقعی توسعه‌ای استان، بلکه با توجه به ملاحظات منطقه‌ای و توازن‌های طایفه‌ای اتخاذ می‌شود. اين وضعیت موجب شده منطق تصميم‌گيرى ادارى، از منطق توسعه فاصله بگيرد و به منطق «حفظ تعادل عصبيتى» نزديک شود (مشارکت‌کننده ۸).

منطقه‌ای و طایفه‌ای شدن تصميم‌گيرى‌ها، پیامد غلبه عصبيت گرايى بر ساختار ادارى است. در اين فضا، مديران و تصميم‌گيران ناگزير يا آگاهانه تلاش مى‌کنند تا رضایت طایفه، منطقه يا شبکه حامی خود را حتى اگر به قيمت نادیده گرفتن اولويت‌های توسعه‌ای استان تمام شود، حفظ کنند. از نگاه مشارکت‌کنندگان، چنین تصميم‌گيرى‌هایی کارآمدی نظام ادارى را کاهش می‌دهد و موجب بی‌اعتمادی عمومی نسبت به نهادهای ادارى و اجرايى می‌شود. از سوى دیگر، منطقه‌ای و طایفه‌ای شدن تصميم‌گيرى‌ها، موجب می‌شود تا منافع جمعی استان در سایه منافع بخشى و محلی قرار گيرد. در چنین فضايی، هر منطقه يا طایفه می‌کوشد «سهم خود» را از ساختار قدرت و منابع، حفظ يا افزايش دهد و اين امر، مانع شکل‌گيرى نگاه کلان و توسعه‌محور در سطح استان می‌شود.

۳-۳-۶. شرايط مداخله‌گر

شرايط مداخله‌گر، عواملی هستند که در تقاطع با شرايط علّی و زمینه‌ای، مسیر رابطه میان آن‌ها را تسهيل يا تشديد مى‌کنند و يا تغيير مى‌دهند. در چارچوب نظريه زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر نه تنها بر پديده اصلی، بلکه بر راهبردهای اتخاذشده توسط کنشگران نیز تأثیر مى‌گذارند و مى‌توانند سير وقایع را به گونه‌ای رقم بزنند که از الگوی پیش‌بینی شده خارج شود. در استان کهگیلویه و بویراحمد، سه عامل مداخله‌گر اصلی، بازدارندگی عصبيت گرايى را تشديد مى‌کنند: ضعف در تفکيک قوا که به نمایندگان مجلس اجازه می‌دهد در عزل و نصب‌های اجرايى دخالت کنند؛ رسانه‌های با ضعف در کارآمدی و انجام کارکرد نظارتی و شفاف‌سازی؛ و غلبه مدیریت طایفه‌ای که در آن معيارهای قومی و وفاداری‌های عصبيتی، جایگزین شايستگي‌های حرفه‌ای و تخصصی می‌شود. اين عوامل مداخله‌گر، ضمن تشديد اثر شرايط علّی، راهبردهای کنشگران را نیز به سمت بازتوليد عصبيت گرايى سوق مى‌دهند.

۱-۳-۶. ضعف تفکيک قوا در سطح محلی

در حالی که مطابق اصول نظام سياسی، نمایندگان مجلس شورای اسلامى بايد در چارچوب وظايف قانون‌گذاری و

نظارتی عمل کنند، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان کهگیلویه و بویراحمد، برخی نمایندگان نقشی فراتر و بعضاً متعارض با مسئولیت‌های قانونی خود ایفا می‌کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان عنوان می‌کند که «برخی نمایندگان مجلس در انتصابات دخالت می‌کنند» (مشارکت‌کننده ۱۳).

این مقوله، ابعاد مختلفی دارد. برخی از نمایندگان استان در عزل و نصب‌های اداری از سطح مدیران کل، میانی و پایین دخالت دارند و در اولویت‌بندی پروژه‌های عمرانی و توسعه‌ای نیز نقشی تعیین‌کننده دارند و این اولویت‌بندی نه براساس نیازهای واقعی استان و منطق توسعه، بلکه معمولاً بر مبنای ملاحظات سیاسی، انتخاباتی و عصبیت‌محور صورت می‌گیرد و می‌توان گفت که در این فرآیند، «اقتصاد سیاسی» جایگزین برنامه‌ریزی توسعه‌ای شده است.

۳-۲. ضعف در کارآمدی رسانه‌ها

رسانه‌ها به‌عنوان رکن چهارم دموکراسی، در شرایط عادی باید نقش تسهیل‌گری توسعه سیاسی، شفاف‌سازی عملکرد نهادهای قدرت و تقویت‌کننده پاسخ‌گویی ایفا کنند. با این حال، یافته‌های پژوهش و از نگاه مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که در استان کهگیلویه و بویراحمد، رسانه‌ها در ایفای این نقش ضعف دارند و در برخی موارد به یکی از عوامل تشدیدکننده عصبیت‌گرایی سیاسی تبدیل شده‌اند (مشارکت‌کننده ۹ و ۱۶). در واقع، در این استان، برخی رسانه‌ها، اهرم فشاری برای گروه‌های صاحب نفوذ هستند و نقش تریبون یک ایل، طایفه یا جریان خاص را ایفا می‌کنند و به‌جای کاهش شکاف‌های اجتماعی، به تعمیق فضای قومیتی و تقویت مرزبندی‌های عصبیتی دامن می‌زنند.

۴-۶. راهبردها (کنش/ واکنش)

راهبردها یا کنش‌های متقابل، به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شوند که کنشگران اجتماعی و سیاسی در واکنش به شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر اتخاذ می‌کنند. در نظریه زمینه‌ای، راهبردها نشان‌دهنده نحوه مواجهه بازیگران با پدیده محوری هستند و بیانگر آن هستند که آن‌ها چگونه تلاش می‌کنند تا شرایط را مدیریت، کنترل یا در جهت‌ی خاص تغییر دهند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کنشگران سیاسی استان کهگیلویه و بویراحمد، سه راهبرد اصلی را دنبال می‌کنند: حمایت‌گری عصبیت‌محور که در آن، حمایت‌های سیاسی نه براساس برنامه و کارنامه، بلکه معمولاً بر پایه پیوندهای طایفه‌ای و شخصی سامان می‌یابد؛ توزیع مناصب بر مبنای وفاداری‌های طایفه‌ای که در آن مناصب مدیریتی در میان شبکه محدودی از هم‌طایفه‌ها دست‌به‌دست می‌شود؛ و حذف رقبای غیرهمسو که از طریق محروم‌سازی، بی‌اعتبارسازی و بستن مسیرهای ارتقاء، میدان قدرت را برای هم‌طایفه‌ها امن نگاه می‌دارد.

۶-۴-۱. حمايت گرى عصبيت محور

يکى از محورى ترين راهبردهاى کنشگران سياسى در استان، حمايت گرى عصبيت محور است. در اين راهبرد، کنشگران سياسى به جاى تکیه بر قواعد رسمى و شايستگى هاى حرفه اى، حمايت خود را بر پايه پيوندهاى طايفه اى و شخصى سامان مى دهند. حمايت سياسى در اين چارچوب نوعى تعهد عصبيتى تلقى مى شود که ريشه در مناسبات خویشاوندی، منطقه اى و تاريخى دارد. مشارکت کنندگان پژوهش بر اين باور هستند که در فضاى سياسى استان، حمايت از يک فرد يا جريان سياسى اغلب به معناى «حمايت از طايفه» تعبير مى شود و خروج از اين چارچوب، هزينه هاى اجتماعى و سياسى به دنبال دارد. يکى از مشارکت کنندگان در اين زمينه عنوان مى کند: «اينجا حمايت سياسى به معناى برنامه و کارنامه نيست؛ معنى آن اين است که فلانى از ماست يا نيست. اگر از ما باشد، حمايت مى شود، و اگر نباشد، حتى اگر کاربلد هم باشد، جاى ندارد.» (مشارکت کننده، ۱۵)

اين راهبرد نشان مى دهد که در ضعف نهادهائى ارزشيابى کننده شايستگى ها، در برخى موارد، وفادارى هاى عصبيتى به معيار اصلى سنجش کنشگران سياسى تبديل شده است. در چنين فضايى، کارآمدى و تخصص جاى خود را به تعلق هاى طايفه اى مى دهد و اين امر با اصول توسعه سياسى مبتنى بر شايسته سالارى در تعارض قرار مى گيرد.

۶-۴-۲. توزيع مناصب بر مبنای وفاداری های طايفه اى

دومين راهبرد، توزيع مناصب مديرى و ادارى براساس وفادارى هاى عصبيتى است. در اين الگو، برخى از انتصابات ها نه براساس توانمندى هاى فردى، سوابق تحصيلى، تجربه کارى يا کارآمدى حرفه اى، بلکه براساس ميزان هم سويى با شبکه و وفادارى طايفه اى صورت مى گيرد و اين چرخه، نظام ادارى را دچار ضعف کارايى و تخصص مى کند. مشارکت کنندگان پژوهش بر اين باور هستند که اين راهبرد در برخى سطوح مديرى استان، از سطح مديرکل تا بخشدارى ها و حتى نهادهائى آموزشى و فرهنگى، قابل مشاهده است (مشارکت کننده ۲ و ۷).

توزيع مناصب بر مبنای وفاداری های طايفه اى پيامدهائى مهمى براى توسعه سياسى به همراه دارد. نخست آنکه ساختار مديرى استان از ظرفيت هاى نخيگانى مستقل و متخصص محروم، و به جاى بهره گيرى از نيروهاى کارآمد، به شبکه اى از مديران وابسته و فاقد تخصص لازم تبديل مى شود. دوم آنکه نوعى ناکارآمدى سيستمى پديد مى آيد که در آن پاسخگويى و شفافيت جاى خود را به وفادارى و اطاعت پذيرى مى دهد؛ به گونه اى که مديران، بقاى خود را نه در عملکرد مطلوب و پاسخگويى به مردم، بلکه در وفادارى به شبکه هاى قدرت طايفه اى تعريف مى کنند. سوم آنکه اين چرخه، زمينه هاى شکل گيرى نهادهائى جديد و شايسته سالار را تضعيف کرده و به تثبيت عصبيت گرايى به عنوان منطق مسلط مديرى منجر مى شود. در چنين فضايى، نه تنها امکان تحول و نوسازى ادارى

از میان می‌رود، بلکه فساد اداری، بی‌اعتمادی عمومی و کاهش بهره‌وری نیز به‌عنوان پیامدهای طبیعی این راهبرد شکل می‌گیرد.

۳-۴-۶. حذف رقبای غیرهمسو

سومین راهبرد شناسایی شده در این پژوهش، حذف رقبای غیرهمسو است که مکمل حمایت‌گری عصبیت‌محور و توزیع مناصب طایفه‌ای محسوب می‌شود. در این الگوی کنشی، کنشگران سیاسی تلاش می‌کنند تا با حذف، تضعیف یا به حاشیه راندن نیروهای غیرهمسو، میدان قدرت را برای خود و شبکه‌های وابسته امن نگه دارند. حذف رقبای غیرهمسو لزوماً به معنای حذف فیزیکی یا رسمی نیست، بلکه بیشتر در قالب‌هایی همچون محروم‌سازی از مناصب، بی‌اعتبارسازی اجتماعی، تخریب رسانه‌ای و بستن مسیرهای ارتقای سیاسی بروز می‌کند (مشارکت کننده ۱۴). این راهبرد باعث می‌شود تا فضای رقابت سیاسی محدود شده و گردش نخبگان ضعیف شود و چنین وضعیتی توسعه سیاسی را با انسداد مواجه می‌کند و موجب بازتولید عصبیت‌گرایی به‌عنوان منطق مسلط قدرت در سطح محلی می‌شود.

۵-۶. پیامدها

پیامدها به نتایج، آثار و برآیندهایی اطلاق می‌شود که در اثر برهم‌کنش شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر و راهبردهای کنشگران اجتماعی و سیاسی پدیدار می‌شوند. پیامدها نشان می‌دهند که پدیده مرکزی چگونه خود را در سطح ساختارهای کلان و رفتارهای خرد بازتولید می‌کند و چه تأثیری بر مسیر کلی جامعه برجای می‌گذارد. در پژوهش حاضر، پیامدهای شناسایی شده بیانگر آن هستند که استمرار عصبیت‌گرایی سیاسی، در نهایت به ضعف توسعه سیاسی در استان کهگیلویه و بویراحمد منجر شده است.

۵-۶-۱. تضعیف مشارکت داوطلبانه سیاسی و مدنی

از پیامدهای مسلط شدن عصبیت‌گرایی سیاسی، تضعیف مشارکت داوطلبانه سیاسی و مدنی در جامعه است. در فضایی که دسترسی به منابع، فرصت‌ها و موقعیت‌های سیاسی نه از مسیر شایستگی و مشارکت قانونی، بلکه از طریق پیوندهای عصبیتی امکان‌پذیر می‌شود، انگیزه کنش‌گری داوطلبانه در میان شهروندان کاهش می‌یابد. افراد به تدریج به این درک می‌رسند که مشارکت سیاسی مستقل، فعالیت مدنی و کنش جمعی، بدون اتصال به شبکه‌های قدرت عصبیتی، ثمربخش نخواهد بود. در نتیجه، مشارکت سیاسی به‌جای آنکه مبتنی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، آگاهی سیاسی و دغدغه توسعه باشد، به مشارکتی ابزاری، وابسته و کوتاه‌مدت تقلیل می‌یابد. این وضعیت نه تنها

به تضعيف سرمايه اجتماعى منجر مى شود، بلكه فاصله ميان جامعه و نهادهائى رسمى سياست را نيز افزايش مى دهد و زمينه ساز بى اعتمادى و انفعال سياسى مى شود.

۶-۵-۲. ضعف در گردش نخبگان

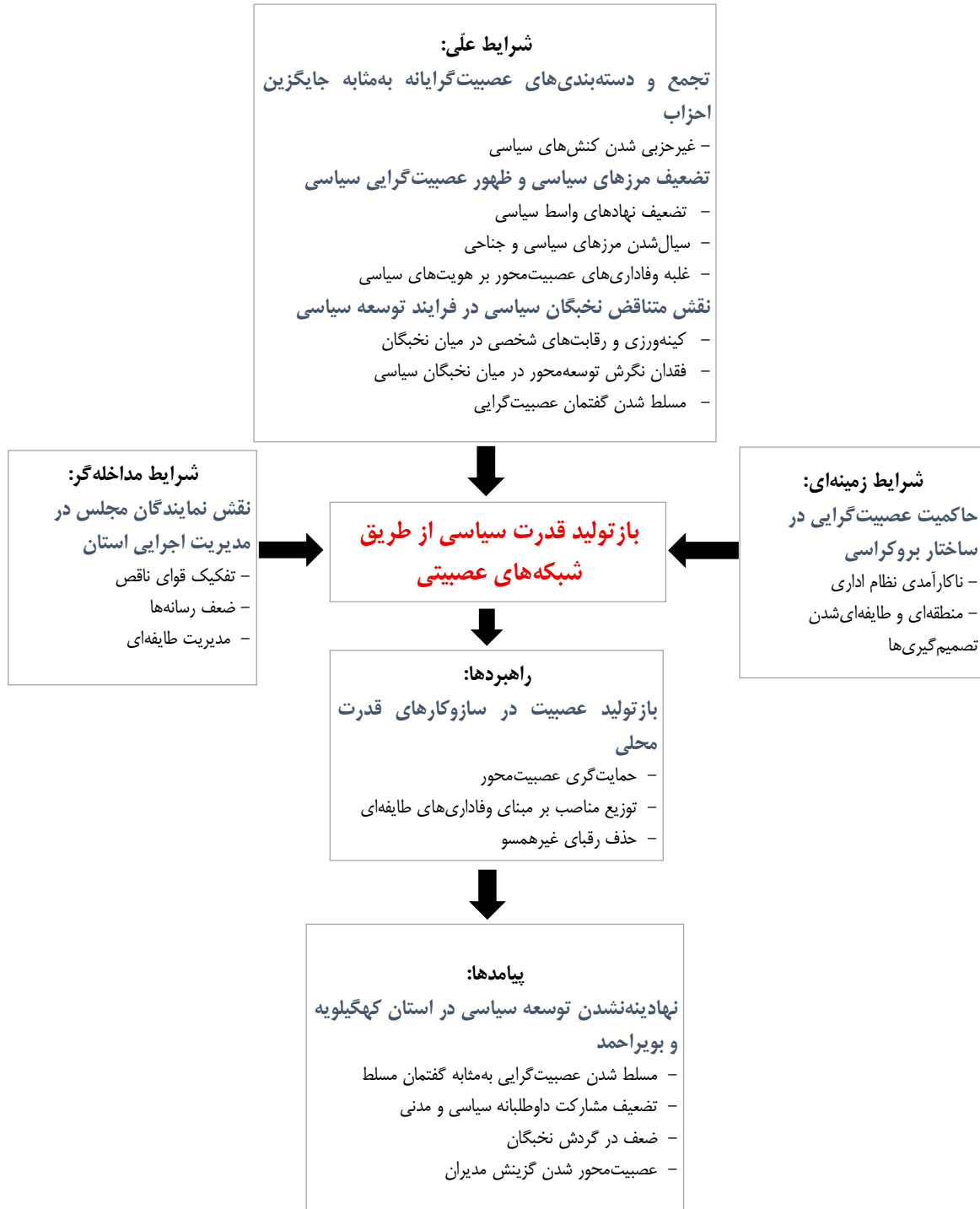
ضعف در تحقق گردش نخبگان يکى ديگر از پيامدهائى اساسى نهادينه نشدن توسعه سياسى در استان کهگیلويه و بويراحمد است. در صورتى که منطق عصبيت گرايى بر ساختار قدرت حاکم شود، امکان ورود نخبگان جديد، مستقل و شايسته به عرصه سياست و مديريت محدود مى شود و مناصب و موقعيتهاى کليدى عمدتاً در اختيار شبکه اى محدود از افراد قرار مى گيرد که به واسطه پيوندهائى قومى، طايفه اى و سياسى به قدرت دست يافته اند. اين وضعيت سبب مى شود تا نخبگان واقعى، به ويژه نخبگان علمى، مديريتى و تخصصى، يا به حاشيه بروند يا ناچار به ترک استان شوند. به اعتقاد يکى از مشارکت کنندگان: «ما در بعد منابع انساني داراي نيروهاي نخبه اى هستيم که در استان هاى ديگر توانسته اند خوب عمل کنند و تصميم گيرى هاي مؤثري داشته باشند، اما همين افراد وقتى وارد استان مى شوند، به دليل وجود بافت قومى و قبيله اى، بازدهى و خروجى کمترى نسبت به عملکرد خود در استان هاى ديگر دارند.» (مشارکت کننده ۶)

۶-۵-۳. عصبيت محور شدن گزينش مديران

آخرين پيامد مهم، عصبيت محور شدن گزينش مديران در سطوح مديريتى استان است. در چنين وضعيتى، معيارهاى حرفه اى، تخصصى و تجربى جاى خود را به معيارهاى قومى، طايفه اى و وفادارى سياسى مى دهند. گزينش مديران نه براساس توانمندى هاى فردى، بلكه براساس ميزان هم سويى با شبکه هاى قدرت عصبيتى صورت مى گيرد (مشارکت کننده ۱۷).

اين وضعيت ضمن تضعيف کارآمدى نظام مديريتى، به نخبه گريزى، کاهش بهره ورى و ناکارآمدى ساختار ادارى منجر مى شود و امکان تحقق توسعه سياسى را بيش از پيش محدود مى کند. به طور کلى، نگاه عصبيت محور، به معنى قبيله خواهى و ويژه خواهى، يکى از موانع اصلى توسعه سياسى در استان کهگیلويه و بويراحمد است و استمرار آن، چشم انداز توسعه پايدار را با چالش هاى جدى مواجه مى کند.

مدل ۱: مدل پارادایمی پژوهش

Source: Authors

۷. نتيجه گيرى

مسئله پژوهش حاضر، چگونگى نقش عصبيت گرايى در امر سياست و به طور خاص در فرآيند توسعه سياسى است. پژوهش در پى آن بود كه نشان دهد، عصبيت چگونه در ساخت كنونى جامعه، خود را توليد و بازتوليد مى كند، در چه شرايطى عصبيت و توسعه سياسى به يكديگر پيوند مى خورند و در نهايت چگونه اين عصبيت، هم در سطح كلان و هم در سطح خرد، به مانعى در مسير توسعه سياسى تبديل مى شود. در همين راستا، با بهره گيرى از روش نظريه زمينه اى، مسئله و پرسش هاى مطرح شده مورد واکاوى قرار گرفت تا بتوان از داده هاى تجربى، سازوکارهاى واقعى و زيسته اين پديده را شناسايى و تبين کرد.

واکاوى داده ها نشان مى دهد كه عصبيت سياسى يك مانع مهم در مسير توسعه سياسى استان است. براساس يافته هاى تحقيق، اگرچه برخى از مشاركت كنندگان بر اين باور هستند كه پس از پيروزى انقلاب اسلامى اين روحيه تعديل شده است، اما همچنان مشكلاتى وجود دارد. ايجاد برخى رقابت هاى انتخاباتى مبتنى بر منافع محلى و ضعف در شكل گيرى نهادهاى فراگير، بستر را براى بازتوليد عصبيت گرايى فراهم مى كند. بنا بر اين، عصبيت گرايى نه يك پديده صرفاً فرهنگى - تاريخى، بلكه محصول تعامل ميان ساختارهاى سياسى - ادارى موجود و زمينه هاى اجتماعى - تاريخى استان است.

يافته هاى پژوهش نشان دادند كه تجمع و دسته بندى هاى عصبيت گرايانه به مثابه جاگزين احزاب، تضعيف مرزهاى سياسى و ظهور عصبيت گرايى سياسى و نقش متناقض نخبگان سياسى در فرآيند توسعه، به عنوان شرايط على پديده عمل مى كنند. در کنار اين عوامل، منطقه اى شدن تصميم گيرى ها و ضعف در كارآمدى نظام ادارى به عنوان شرايط زمينه اى، و همچنين تفكيك قواى ناقص، ضعف در كارآمدى رسانه ها و مديريت طايفه اى به عنوان عوامل مداخله گر، مجموعه اى از سازوکارهاى به هم پيوسته را شكل داده اند كه در نهايت به پيامدهاى چون مسلط شدن عصبيت گرايى به مثابه گفتمان مركزى، ضعف امكان مشاركت داوطلبانه سياسى و مدنى، ضعف در گردش نخبگان در قدرت و غلبه ذهنيت عصبيت محور در گزينش مديران منجر شده اند. برآيند اين شرايط به عنوان مانعى در برابر توسعه سياسى است. اين يافته ها در برخى وجوه با مطالعات پيشين هم خوانى دارد و در برخى موارد، تفاوت هاى قابل توجهى را نشان مى دهد.

در همين ارتباط، راهكارهاى ذيل براى كاهش اثرات بازدارنده عصبيت گرايى در استان كهگيلويه و بويراحمد پيشنهاده مى شود: تفكيك واقعى قوا در سطح محلى از طريق اصلاح قوانين و نظارت بر اجراى آن براى جلوگيرى يا كاهش اعمال نفوذ نمايندگان مجلس در انتصابات اجرايى، به گونه اى كه نظام انتصابات براساس شايشته سالارى و نه وفادارى هاى عصبيتى صورت گيرد؛ تقويت رسانه هاى مستقل و حرفه اى كه نقش نظارتى و شفاف ساز خود را به درستى ايفا كنند و كاهش وابستگى رسانه هاى محلى به جريان هاى سياسى و طايفه اى؛ آموزش و توانمندسازى نخبگان

محلی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی درباره پیامدهای عصبیت‌گرایی بر توسعه و ایجاد شبکه‌های نخبگانی فراطیفه‌ای؛ استقرار نظام ارزیابی عملکرد شفاف برای مدیران براساس شاخص‌های توسعه‌ای و عملکردی؛ و تمرکززدایی واقعی و توزیع متوازن قدرت از طریق بازطراحی ساختار حکمرانی محلی به گونه‌ای که تصمیم‌گیری‌ها بر اساس نیازهای توسعه‌ای استان و نه براساس توازن‌های طایفه‌ای، صورت گیرد.

این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بود که باید در تفسیر یافته‌ها مدنظر قرار گیرد. نخست آنکه به دلیل حساسیت موضوع، برخی از مشارکت‌کنندگان از بیان صریح نظرات خود خودداری کردند که ممکن است بر غنای داده‌ها تأثیر گذاشته باشد؛ و دوم آن که، تمرکز پژوهش بر یک استان خاص، قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌ها را به سایر مناطق دارای ساختار عشیره‌ای محدود می‌کند. لذا پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با رویکرد تطبیقی (مقایسه‌ای) میان چند استان عشیره‌نشین انجام شود تا بتوان به الگوهای مشترک و متمایز بازدارندگی عصبیت‌گرایی دست یافت. همچنین استفاده از روش‌های کمی برای سنجش میزان تأثیر عصبیت‌گرایی بر شاخص‌های توسعه‌ای سیاسی، می‌تواند مکمل مناسبی برای یافته‌های کیفی پژوهش حاضر باشد.

در پایان می‌توان گفت اگرچه توسعه و نیل به توسعه سیاسی، امری درونی، تدریجی و مبتنی بر تغییر نگرش‌ها و ذهنیت‌های فردی و جمعی است؛ اما این تغییرات در گرو اصلاح ساختارهای حکمرانی و بازطراحی مناسبات قدرت در سطح محلی نیز هست. در صورتی که این تغییرات از سطح افراد و جامعه آغاز، و با اصلاحات ساختاری همراه نشود، احتمال موفقیت برنامه‌های توسعه کاهش می‌یابد. در حالی که با شکل‌گیری نهادهای جدید انتظار می‌رود الگوهای سنتی کنش سیاسی به حاشیه رانده شوند. یافته‌های پژوهش و روایت‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که میان عصبیت سیاسی و ضعف در توسعه سیاسی پیوندی جدایی‌ناپذیر وجود دارد و نیل به توسعه سیاسی با تداوم ذهنیت و منطق عصبیت‌محور سازگار نیست.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند تا از حمایت‌های دانشگاه یاسوج تشکر و قدردانی را داشته باشند.

سهم نویسندگان

نویسنده اول (۵۰ درصد)، نویسنده دوم (۳۵ درصد)، نویسنده سوم (۱۵ درصد)

تاییدیه اخلاقی، تعارض منافع

نویسندگان موردی گزارش نکرده‌اند.

منابع مالی، حمایت‌ها

نویسندگان موردی گزارش نکرده‌اند.

References

- Abbaszadeh Marzbali, Majid, Rafie Hossein, & Hejazi, Seyed Nasrollah. (2019). Globalization and the Necessity of Evolution in the Humanities in Order to Have a Favorable Impact on the Development Process in Iran. *Sepehr-e Siyasat*, 6(20), 25–46. 10.22034/sej.2019.667448 **[In Persian]**
- Ademmer, E., Langbein, J., & Börzel, T. A. (2020). Varieties of Limited Access Orders: The Nexus between Politics and Economics in Hybrid Regimes. *Governance*, 33(1), 191–208. <https://doi.org/10.1111/gove.12414>
- Alam, A. (2002). *Foundations of Political Science*. Tehran: Ney Publishing. **[In Persian]**
- Alyousef Shirin, M. (2024). “Asabiyya” as a concept, methodological principle of analysis of the historical process and the theory of state formation: Ibn al-Azraq. *RUDN Journal of Philosophy*, 28(2), 420–433. <https://doi.org/10.22363/2313-2302-2024-28-2-420-433>
- Ansari, Y., Mahkouei, H., Shamsoddini, A., & Ahmadi Nohadani, S. (2022). Investigating the impact of neighborhood and tribalism on the Islamic Consultative Assembly elections (Case study: The 11th parliamentary elections in the Boyer-Ahmad, Dena, and Margoon constituency). *Political Spatial Planning*, 5(1), 35–51. **[In Persian]**
- Avin mehr, E, zibakalam, S, Mosalla nejad, A and Mottaghi, E. (2023). Psychological obstacles of political development in Iran (68-76). *Political Sociology of Iran*, 5(11), 6171-6198. doi: 10.30510/psi.2022.361821.3962 **[In Persian]**
- Beshiriyeh, H. (2008). *Obstacles to Political Development in Iran*. Tehran: Game-No, 6th ed. **[In Persian]**
- Fernandez-Lopez, Edgar A (2026), *Ibn Khaldun and Modern Governance: Social Cohesion, Identity Fragmentation, and State Capacity*. SSRN Working Paper No. 6766422, Social Science Research Network (SSRN). Available at: <https://ssrn.com/abstract=6766422> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.6766422>
- Fukuyama, Francis (2019), *Political Order and Decline*, Second Edition, Translated by Rahman Ghahramanpour, Tehran: Rozaneh Publications,. **[In Persian]**
- Huntington S.P (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Ibn Khaldun, A. (2003). *The Muqaddimah (Introduction to Ibn Khaldun)*, Vol. 1,

10th Ed., Translated by Parvin Gonabadi, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. **[In Persian]**

- Lerner, D. (1958). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. New York: The Free Press.
- Migdal, J. S. (2016). *State in society: Studying how states and societies transform and constitute one another*. Translated by Mohammad Taghi Delforouz. Tehran: Kavir Publications. **[In Persian]**
- North, D. C., Wallis, J. J., & Weingast, B. R. (2009). *Violence and social orders: A conceptual framework for interpreting recorded human history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Panahi Nasab, S., Khardmand, S., & Tabiei, M. (2025). Problematization of Political Participation (Case Study: Elections of the Twelfth Islamic Consultative Assembly in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province). *Applied Sociology*, 36(4), 127-150. **[In Persian]**
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: Americas declining Social Capital, *Journal of Democracy*, 6, 65-78.
- Schattschneider, E. E. (1960). *The Semisovereign People: A Realist's View of Democracy*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.